

„Je duše lidská tak jako voda“

[V únoru 1906 měl Rudolf Steiner v Berlíně přednášku pro veřejnost na téma reinkarnace a karma; z této krásné, jaksí slavnostně laděné přednášky vybíráme alespoň následující pasáže, neboť ostatní myšlenky se - byť ve věcnější či stručnější podobě - objevují jak v jiných zde citovaných přednáškách, ať už předcházejících či následujících, tak ve statích, kterými tento sborník začíná.]

[...] Jak tedy duchovní věda vysvětluje dokonalost a nedokonalost v oblasti duše a ducha?

Tak jako malé plasmodium* - po Haeckelově způsobu - vzniklo na základě jednoduchých životních podmínek a jako se [vývojově] následující živočich utvářel postupně rozvíjením vnější fyzické podoby, můžeme o dokonalé duši říci, že se postupně utvářela z duše nedokonalé, která se pozvolna stávala dokonalejší. Nedokonalý divoch se svou dětskou duší nám uchoval podobu naší duše, kterou jsme museli projít, abychom se pozvedli k duchovní podobě naší duše.

Anebo srovnajte duši průměrného Evropana s duší člověka, s jakým se ještě setkal Darwin. Duše dnešního člověka zná pojmy dobra a zla, práva a bezpráví, lži a pravdy. Darwin chtěl jednou jednomu divochovi, který byl dosud lidožroutem, vysvětlit: Člověka jíst nesmíš, to je špatné, to se nesmí. - Tu se na něj divoch

* Prvok (česky zimnička), původce malárie. (Pozn. edit.)

tak zvláště podíval a řekl: Odkud to můžeš vědět, to bys ho přece musel nejdřív sežrat. Když ho sežereme, víme, jestli byl dobrý nebo špatný.

Máte tedy nedokonalou duši, která se bude vyvíjet ve stále dokonalejší a dokonalejší. Naše duše nepřichází u každého na svět jako miminko, nýbrž vyvíjela se nejprve v nedokonalých vtěleních, kde z dobra a zla nepochopila nic jiného, než co je příjemné a nepříjemné pro jazyk a podobně. Těmito stupni se vyvíjela a přes mnohá vtělení stoupala až na náš stupeň. Neseme si v sobě svou duši se schopnostmi a silami, které máme, s osudem, který duše prožívá. Uvidíme, že když se v dalším vtělení vrátíme na Zemi, budeme stále dokonalejší, až přijde stupeň, kdy budeme způsobilí k vyššímu a božštějšímu bytí, o kterém dnes nemusíme mluvit.

Existují zajisté i jiná vysvětlení bytí než nauka o opětovném vtělování, jedině tato nauka však člověku může vyřešit záhady bytí. V každém člověku před nás předstupuje jádro bytí, o němž říkáme, že prochází mnoha životy, opakovanými životy. Zatímco materialisticky smýšlející člověk nám řekne, že duch a duše jsou jen přívěšky těla, jsou jen vytvořené z těla, že myšlenkové představy a řeč jsou jen vyšším rozvinutím toho, s čím se setkáváme i v oblasti fyzicko-zvířecí, zatímco materialista nám bude vysvětlovat, že naše nej vznešenější mravní ideály, naše nejsvětější náboženské city nejsou ničím jiným než výsledkem naší fyzické ústrojnosti, duchovně-vědecký světonázor nám ukazuje, že to vše, co spočívá v naší duši, je naše věčné bytostné jádro, které si naopak stupeň za stupněm utvářelo své tělo. Tělesně-fyzické pochází z duchovně- -duševního - to je učení duchovně-vědeckého světonázoru, které je stále jasnější, čím hlouběji se do tohoto světonázoru vžíváme.

[... V této části hovoří R. Steiner o třech člancích duchovního bytostného jádra člověka: átma, buddhi a mañas. Toto bytostné jádro pracuje v člověku zprvu nevědomě, později

vědomě. U muže žije átma v rysech obličeje, buddhi v řeči a mañas v gestech; u ženy mañas v řeči, buddhi v gestech a átma v celém těle.]

Čím je vůči této myšlence opětovného vtělování zákon karmy? „Karma“ pochází ze sanskrtského slova (nebo s ním přinejmenším souvisí) „karnoti“, což znamená konat, dělat, působit. Je to tentýž kmen jako v latinském „creare“, tvořit. Creare, dělat a tvořit, je tedy přesně totéž. Karma a tvoření je totéž, pouze vyjádřeno ve dvou různých řečech. Objasněme si tedy, co znamená karma. Karma znamená činnost, vývoj, jednání.

[... Přirovnání ke spánku; přirovnání ke zvířatům žijícím v jeskyni.]

Co jsme v minulém pozemském životě zaseli, to v novém životě sklídíme jako plod. Jestliže jsme si v minulém životě připravili zlý, svízelný osud, potká nás v novém životě následek našich vlastních činů. Jestliže jsme jinému člověku způsobili něco zlého, pak se tento člověk v našem novém životě objeví a kvůli vyrovnání nám způsobil něco zlého. O člověku, se kterým se setkám a který mi páchá zlo, mohu předpokládat, že jsem s ním byl již v minulých pozemských životech a sám jsem vytvořil příčinu toho, co mi teď provádí. [...] Co si teď vytváříme, dojde v jednom z příštích životů vyrovnání. Pravdivá jsou biblická slova: Bohu se nikdo nebude posmívat. Co člověk zaseje, to také sklídí (Ga 6,7). - Pavel jako zasvěcenec dobře věděl, proč tato slova pronesl. Toto je onen velký zákon, řídící lidský osud.

[... Působení zákona karmy: fyzické, éterné, astrální tělo a Já; děje probíhající po smrti člověka: kámaloka.]

Mohli byste se ovšem ještě zeptat: Proč si ale člověk na dřívější vtělení nevzpomíná? - Takto položená nemá tato otázka příliš smysl. Hned to pochopíte. Je to stejné, jako kdyby někdo přišel a řekl: Lidé se nazývají lidmi a před námi stojí čtyřleté dítě, které neumí počítat; a pak by řekl: To dítě neumí počítat, je to ovšem člověk, tudíž lidé neumí počítat. - Je to

však otázka vývoje. Každý člověk jednou dospěje k tomu, k čemu již dospěli někteří pokročilí, kteří si dokáží vzpomenout na dřívější pozemské životy. Pokud si vzpomenout nedovede, je to dáno tím, že si tuto schopnost teprve musí osvojit, tak jako si dítě osvojuje schopnost čtení, počítání a psaní. Člověk nesmí nechat osud procházet netečně kolem sebe, chce-li prostřednictvím těchto prožitků dojít k tomu, že si bude vzpomínat na své dřívější pozemské životy. Jak tato vzpomínka na dřívější pozemské životy nastává?

Tento život je vázaný na to, že člověk rozvine co nejvíce ze svého vnitřního duchovního bytostného jádra. Čím svobodnějším a nezávislejším na smyslovosti se člověk v tomto životě stal, čím více žije v duši, čím méně je odkázán na požitky, které mu poskytují smysly, tím více se blíží stavu, kdy pozná sám sebe v dřívějších vtěleních. Jak si ale má takový člověk vzpomenout na dřívější pozemské životy? Jen se někdy podívejte na to, co běžného člověka obvykle naplňuje. Jen to, co je výsledkem smyslového pojmání! To samozřejmě zmizí, neboť vzpomínka na dřívější pozemské životy při tom není možná. Teprve vede-li člověk život ve svém božském Já, vzpomíná si stejnou měrou na to, co prožil v dřívějších inkarnacích, a ti, kdo se pohrouží do duchovního života, se jistě znovu narodí se vzpomínkou na duchovní život.

[... V další části R. Steiner vyvrací fatalistickou námitku, která vidí rozpor mezi karmou a svobodnou vůlí. Uvádí přirovnání k účetní knize a uzávěrce.]

Všichni, kdo hlouběji nahlédli do přirozenosti, do povahy duchovního života, více či méně došli k tomuto zákonu osudu a k zákonu opětovného vtělování. *[... Jsou uváděni Giordano Bruno, Lessing a Goethe.]*

Avšak to nejhlubší, co [Goethe] řekl, řekl v obraze, mimo jiné v oné krásné básni, v níž lidskou duši přirovnává k vodě a lidský osud k větru; duši líčí jako to, co od vtělení k vtělení plyne v proudu života a osud přirovnává k větru, který tuto duši

nechává vzdouvat se a opadat v ustavičných vlnách. A jako je podoba každé následující vlny závislá na předchozí, je duše závislá na své předchozí podobě, a jako je vítr vždy nový, vchází do životního úctu člověka vždy něco nového, něco nového tam je zapisováno. „Duše ty lidská, jaks podobna vodě! Osude lidský, jak větru jsi bič!“, praví Goethe v závěru básně, kde zpodobňuje právě znovuvtělení v pozemském životě. „Je duše lidská tak jako voda: S nebe se snáší, k nebi se zvedá a znovu dolů zas musí k zemi věčnou změnou.“ Takto Goethe vyobrazuje duši. Přichází z duchovního světa, snáší se k zemi, vrací se k nebi a opět se navrácí v novém vtělení:*

Je duše lidská tak
jako voda:
S nebe se snáší, k
nebi se zvedá a
znovu dolů zas
musí k zemi
věčnou změnou.

Paprsek čistý se
skal srázné padá-li
v hloub, zpět stříká
v hebkých
obláčcích prachu
na hladký tes a
lehounce vítán jak
šlář se míhá,
ševelí, šeptá a
šumí dolů.

Útesy ční-li vstříc

* Goethova báseň „Zpěv duchů nad vodami“ v překladu Otokara Fischera.
(Pozn. edit.)

vodopádu, nevrle
zpěněn po stupních
klesá v svou
propast.
V korytu mělkém
plazí se údolím
nív a v jezerní
plochu souhvězdí
všechna noří
svou tvář.

Vítr je vlny
lichotný svůdce;
rozšlehá do dna
zpěněné proudy.

Duše ty lidská,
jaks podobna
vodě!
Osude lidský, jak
větru jsi bič!

R. Steiner, veřejná přednáška „Wiederverkörperung und Karma“ z 15. února 1906 v Berlíně, in: Die Weltrátsel und die Anthroposophie, GA 54, str. 279nn.

Rudolf Steiner

GA 54